Іван Прокопенко

Дитиноцентризм у педагогічній творчості академіка В. Г. Кременя

Провідними напрямами поступу, які, визначаючи загальносвітові тенденції розвитку освіти XXI ст., забезпечать подальший прогрес сучасної цивілізації, є гуманізація та інформатизація освіти, системне підвищення її якості, формування єдиного освітнього простору в Європі, перехід до безперервної освіти та інноваційного навчання. У «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки» ці тенденції визнані як новітні орієнтири освітньої політики України.

Для сучасної освіти України, як і для освітніх систем інших європейських країн, найактуальнішим завданням сьогодення є подолання культурно-антропологічної кризи, викликаної переходом від індустріального типу суспільного устрою до інформаційного. У зв'язку з розбудовою інформаційного суспільства освіта XXI ст., за влучним виразом академіка В. Г. Кременя, «постала перед рядом історичних викликів»: вона має виступати в декількох іпостасях: як засіб самореалізації, саморозвитку та самоствердження особистості, як засіб усталеності, соціального самозахисту та адаптації людини, як її капітал, яким вона буде розпоряджатись як суб'єкт на ринку праці.

Традиційна освіта, яка ґрунтується на засадах соціоцентричного підходу, вже не здатна виконувати зазначені функції. Сьогодні стає все очевиднішим, що класична модель освіти, яка сформувалась під впливом філософських і педагогічних ідей кінця XVIII ст. – початку XIX ст., фактично віджила свій вік. Жорстке протистояння в межах цієї моделі суб'єкта та об'єкта не тільки створює проблеми в системі освіти, але й ретранслює їх на інші сфери суспільного життя.

Разом із тим в українському суспільстві сьогодні не має чіткого розуміння , що і як потрібно змінювати в системі освіти. На думку академіка В. Г. Кременя, підвалини цього негативного явища криються в нерозумінні сутності сучасних цивілізаційних змін, нездатності розглядати завдання модернізації освіти в контексті підготовки людини до життя в XXI столітті». Виходячи з означеного, учений у своїх працях дійшов висновку, що системоутворювальною ідеєю сучасної освіти має стати дитиноцентризм, який передбачає створення оптимальних умов для самоактуалізації кожного молодого українця. «Ця ідея має пройти червоною ниттю через усю освітню реформу. Такий підхід дозволить дитині пізнати себе, розвинутися на основі власних здібностей, та, ставши дорослим, максимально самореалізуватися, що є неодмінною умовою особистого щастя та динамічного несуперечливого прогресу», – відзначає Василь Григорович Кремень.

Модернізація системи освіти України на засадах дитиноцентричної освітньої парадигми вимагає перетворень системного рівня: переосмислення її мети і завдань, оновлення змісту, методів і форм організації навчально-

виховного процесу. Необхідними виявляються й сутнісні зміни у структурі освіти та вдосконалення мережі навчальних закладів.

До недавнього часу в навчальних закладах України реалізовувалась (і зараз ще реалізується) соціально-педагогічна модель освіти, системоутворювальною метою якої є виконання освітнього замовлення суспільства щодо виховання особистості із заздалегідь заданими властивостями. Тому до проблемного кола найактуальніших питань сучасної педагогічної науки і практики академік В. Г. Кремень відносить осучаснення уявлень про сутність і призначення освіти. За переконаннями українського вченого, які ми повністю поділяємо, на перший план мають вийти питання, пов'язані зі становленням особистості молодої людини. Для їх розв'язання маємо кардинально переосмислити функції освіти, яка повинна забезпечити допомогу учневі в процесі його самопізнання, самоосвіти та самоактуалізації, сприяти формуванню у школярів культури життєдіяльності; створити умови для розвитку індивідуальних здібностей кожного учня. «Людство увійшло до нового типу цивілізації – інноваційного. Отже, необхідно по-новому визначити цілі й функції навчального процесу. Сьогодні, як ніколи раніше, актуальні два завдання: навчити дитину тому, що стане основою, методологією її життя і діяльності в цілому, а також сформувати в неї прагнення, уміння й навички навчатися упродовж життя», – підкреслює академік В. Г. Кремень.

Зрозуміло, що зміни в концептуальних орієнтирах освітньої системи України не можуть не позначитися на її змісті. Ми погоджуємося з думкою Президента Національної академії педагогічних наук України про необхідність суттєвого вдосконалення мовленнєвої, природознавчої та інформаційно-комунікаційної підготовки випускників загальноосвітніх навчальних закладів завдяки осучасненню змісту освіти, приведенню його у відповідність до міжнародних стандартів.

Сутнісних змін вимагає й організація навчально-виховного процесу. У соціально-педагогічній моделі вона ґрунтується на ідеї педагогічного управління, на формуванні й коригуванні особистості дитини ззовні. Спрямованість такої технології можна позначити таким чином: «Мені не цікаво знати, який ти є зараз, але я знаю, яким ти маєш стати, і я досягну цього». Тому до найактуальніших завдань модернізації освіти на засадах педоцентричного підходу є осучаснення уявлень про місце учня в навчально-виховному процесі. «В освіті маємо змінити сам спосіб включення особистості в навчальний процес. На зміну суб'єкт-об'єктним відносинам повинні прийти суб'єкт-суб'єктні, за яких всі учасники навчального процесу активні, рівноправні у взаємодії й поважають один одного. Авторитарну, репресивну педагогіку треба замінити демократичною педагогікою толерантності і в школі, і в університеті», – це твердження В. Г. Кременя є ключовим для розуміння того, що і як потрібно змінювати в системі освіти України.

Конче необхідними ми вважаємо й реалізацію запропонованих

В. Г. Кременем низки заходів щодо організаційних та структурних змін в освітній системі України, а саме:

- відокремлення початкової школи, що в перспективі могла б стати (п'яти-) шестирічною, від базової, виділення для неї окремого приміщення;
- укрупнення професійно-технічних навчальних закладів і їхня інтеграція з вищими навчальними закладами;
- створення регіональних університетів із потужним науковим потенціалом і матеріально-технічною базою, сучасними педагогічними школами, розвиненою інфраструктурою;
- збереження потужної педагогічної університетської освіти;
- організація індивідуалізованого навчання за умов якого діти зможуть переходити до наступного класу не за рік, а за пів року;
- забезпечення дитини базовими знаннями та вміннями реалізовувати їх на практиці;
- проведення тестування здібностей дітей;
- впровадження профільної школи;
- виокремлення старшої школи від базової;
- допомога дитині в пізнанні себе, своїх талантів;
- сприяння саморозвитку особистості дитини;
- забезпечення вчителів, вихователів дошкільних навчальних закладів достойною науково-методичною підтримкою;
- забезпечення шкіл електронними підручниками.

Підсумовуючи, хочу відзначити, що академік НАН і НАПН України, президент НАПН України В. Г. Кремень як науковець і державний діяч, широко знаний в Україні і за її межами, є одним із найвидатніших представників гуманістичної педагогічної науки України, яка, увібравши найкраще з багатовікової своєї історії, прагне відповідати запитам сьогодення, а ще більше – вимогам майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи) / В. Г. Кремень – К.: Грамота, 2003. – 214 с.
2. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти: Стратегія. Реалізація. Результати. – К. : Грамота, 2005. – 447 с.
3. Шляхи інноваційного розвитку України / Д. В. Табачник (кер. авт. колективу), В. Г. Кремень, А. М. Гуржій та ін. – К. : Людопринт Україна, 2004. – 542 с.
4. Вища освіта в Україні : навч. посіб. / В. Г. Кремень, С. М. Ніколаєнко, М. Ф. Степко (кер. авт. колективу) та ін. ; за ред. В. Г. Кременя, С. М. Ніколаєнка. – К. : Знання, 2005. – 327 с.
5. Загальноцивілізаційні зміни: Яким бачиться у їх контексті розвиток освіти в Україні // Освіта. – 2005. – 22–29 черв. (№ 26). – С. 8–9; 6–13 лип. (№ 27/28). – С. 8–9.